

Евразийский национальный университет
им. Л.Н. Гумилева
Экономический факультет
Кафедра «Государственный аудит»

ТОО «Центр исследований, анализа
и оценки эффективности»
Счетного комитета по контролю за
исполнением республиканского бюджета

**«ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКАНЫ ДАМУДЫҢ ЖАҢА
ҚАРЖЫЛЫҚ МОДЕЛІ»**

халықаралық онлайн-конференциясының

ЕҢБЕКТЕР ЖИНАҒЫ

17 сәуір 2020 ж.

СБОРНИК ТРУДОВ

международной онлайн-конференции

**«НОВАЯ ФИНАНСОВАЯ МОДЕЛЬ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ
ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ»**

17 апреля 2020 г.

PROCEEDINGS

international online conference

**«A NEW FINANCIAL MODEL IN THE CONTEXT OF THE
DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY»**

17 April 2020

Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Nur-Sultan, Kazakhstan

УДК 336.11
ББК 65.261

Редакционная коллегия:

Профессор кафедры «Государственный аудит» д.э.н., профессор Сембиева Л.М.
Декан Экономического факультета д.э.н., профессор Макыш С.Б.
Заведующий кафедрой «Государственный аудит» к.э.н., доцент Бейсенова Л.З.
Зав.отделом прикладных научных исследований ТОО «Центр исследований, анализа и оценки эффективности»
Счетного комитета по контролю за исполнением республиканского бюджета, (г.Нур-Султан), к.э.н. Карыбаев
А. А.
Руководитель НОД «Учет, анализ и аудит» АО «Университет НАРХОЗ», (г. Алматы), доктор PhD, к.э.н.,
Джондельбаева А.
Зам.руководителя Департамента «Учета, анализа и аудита» по научной работе в ФГОБУ ВО «Финансовый
университет при Правительстве Российской Федерации, (г. Москва), д.э.н., профессор Петров А.М.
Зам.руководителя департамента «Учета, анализа и аудита» по учебной работе в ФГОБУ ВО «Финансовый
университет при Правительстве Российской Федерации, (г. Москва), д.э.н., профессор Никифорова Е.В.
Доцент Черкасского института Государственного высшего учебного заведения «Университет банковского
дела», (г. Черкассы), к.т.н. Пантелеева Н.Н.
Заведующий кафедрой «Бухгалтерского учета, анализа и аудита в отраслях народного хозяйства» БГЭУ (г.
Минск), д.э.н., профессор Панков Д.А.
Зав. кафедрой «Бухгалтерского учета, анализа и аудита» ГБОУВО РК «Крымский инженерно-педагогический
университет» (г. Симферополь), д.э.н., профессор Абдуллаев Р.А.
Доцент кафедры «Бухгалтерского учета, анализа и аудита» ГБОУВО РК «Крымский инженерно-
педагогический университет» (г. Симферополь), к.э.н., доцент Мандражи З.Р.

«Цифрлық экономиканы дамытудың жаңа қаржылық моделі» халықаралық онлайн – конференциясының еңбектер жинағы. – Нұр-Сұлтан: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2020.

Новая финансовая модель в условиях развития цифровой экономики: Сборник материалов международной онлайн – конференции. – Нур-Султан: Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, 2020.

Proceeding international online conference **«A new financial model in the context of the development of the digital economy»** - Nur-Sultan, L.N.Gumilyov Eurasian National University, 2020.

Халықаралық онлайн-конференциясының еңбектер жинағында азаматтардың табыстылығының кепілі болатын және қазіргі әлемнің сұрауларына жауап бере алатын, цифрлық экономиканы дамыту кезінде жаңа қаржылық моделін жасау бойынша өзекті мәселелер қарастырылған

В сборнике материалов международной онлайн – конференции рассмотрены актуальные вопросы формирования новой финансовой модели, в условиях развития цифровой экономики отвечающей вызовам современного мира и обеспечивающей залог успешности государства через повышение благосостояния граждан.

Materials of the international online conference address the current issues of a new financial model in the context of the development of the digital economyformation responding the modern world challenges and providing a key to success of the state in increasing the welfare of citizens

УДК 336.11
ББК 65.261

ISBN 978-601-337-321-8

© Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2020
© Евразийский Национальный университет им. Л.Н. Гумилева, 2020
© L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2020

бұрын, ең алдымен шет елдегі аудитке назар салғанымыз жөн. Себебі біз солардың іс-жүзінде жүргізген мемлекеттік аудитіне қарап, өзіміздің мемлекеттік аудитімізді қалыптастырамыз. Ірі, дамыған елдер жүргізген мемлекеттік аудитінің нәтижесін тану арқылы дұрыс қорытынды аламыз деген ойдамын.

Әдебиеттер

1. «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» Заңы 12 қараша 2015 жыл № 392-V: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000392>
2. Экономикалық кітапхана: Мемлекеттік аудиттің шетелдік модельдері: <http://eclib.net/15/42.html>
3. Абленов Д.О. Аудит: теория и практика: Оқулық. – Алматы: Экономика, 2005. - 420 б.
4. Ұлыбритания Ұлттық бақалау-тексеру басқармасының ресми сайты <http://www.nao.org.uk/about-us>
5. Дюсембаев К.Ш. Теория аудита: Оқулық. – Алматы: Экономика 2013. - 861 б.
6. Германия Федеративті Республикасының конституциясы. http://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_114.html
7. <http://www.minfin.ru/ru/performance/audit/monitoring/QualRep/>

КВАЗИМЕМЛЕКЕТТІК СЕКТОР СУБЪЕКТИСІНІҢ НЕГІЗГІ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ АУДИТ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Әбіш Д.Б.

«Мемлекеттік аудит» мамандығының 2 курс студенті,
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ.
Қазақстан Республикасы
E-mail: dannabagdatovna@mail.ru

Ғылыми жетекші – Жахметова А.К.

Аннотация: Бұл мақалада квазимемлекеттік сектор субъектілерінің негізгі құралдарына мемлекеттік аудит жүргізу процессінің ерекшеліктері мен орын алуы мүмкін қателіктер тізбесі қарастырылады. Сонымен қатар олардың алдын алуға мүмкіндік беретін ұсыныстар жүйесін құру арқылы, мәселенің маңыздылық деңгейіне мән беріледі.

Түйін сөздер: Негізгі құралдар, амортизация, квазимемлекеттік сектор, мемлекеттік аудит.

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности процесса проведения государственного аудита основных средств субъектов квазигосударственного сектора и перечень возможных ошибок. При этом особое внимание придается уровню актуализации проблемы путем создания

системы предложений, позволяющей их предотвратить.

Ключевые слова: Основные средства, амортизация, квазигосударственный сектор, государственный аудит.

Annotation: This article discusses the features of the process of conducting a state audit of fixed assets of quasi-public sector entities and a list of possible errors. In this case, particular attention is paid to the level of actualization of the problem by creating a proposal system to prevent them.

Keywords: Fixed assets, depreciation, quasi-public sector, state audit.

Болашақ аудитор ретінде аудит қызметінің бар қыр-сырын танып білуге деген қызығушылық аудит жүргізу әр секторда өзіндік ерекшеліктеріне ие екенін дәлелдеді. Республикадағы квазимемлекеттік секторларға аудит жүргізу барысында орын алуы мүмкін деген қателіктердің алдын алу үшін алдымен бұл қателіктертерді тізіп қарастырайық.

Квазимемлекеттік сектор субъектісі - жүргізілетін арнайы мақсаттағы аудит қызметінің негізгі нысаны болып табылатын және бюджеттің соңғы пайдаланушысы болып табылатын сектор субъектісі. Және квазисекторларда маңызды активтердің қатарының бірегейі – негізгі құралдар.

Негізгі құралдар - көптеген өндіріс циклында қолданлатын, өзіндік құнын дайын өнімге амортизациялық аударымдар ретінде ұзақ уақыт бойы алмастырып отыратын материалдық-заттық құндылықтар жиынтығы. Яғни, кез-келген секторда өндіріс процесі негізгі құралдардың қолданылуымен, қатысымен жүзеге асырылады. Олар:

- Еңбек заттары
- Еңбек құралдары болып бөлінеді.

Алдымен негізгі құралдарды топтарға жіктеп, сыныптап алайық:

1. Өндірісте қолданылу мақсаты бойынша олар : өндірістік мақсаттағы және өндірістік емес мақсаттағы болып бөлінеді.

2. Меншіктік қатынасына қарай жалдамалы немесе меншіктегі болады.

3. Пайдаланылу дәрежесіне қарай қолданыстағы, қолданыста емес және резервтегі болып үшке жіктеледі.

4. Көзбен көріп, санақ жүргізуге болатын-мүліктік топ құралдары және заттық нысаны жоқ, саналмайтын күрделі шығындар - мүліктік емес.

Квазимемлекеттік сектор субъектілерінің негізгі құралдарына жүргізілетін аудиттің негізгі ережелері:

1. Негізгі құралдарды есепке алуды ұйымдастыру кезінде ұйымның есеп саясатының негізгі ережелерінің сақталуын сынау. Оның ішінде :

- Бухгалтерлік есепке алу барысында материалдық - өндірістік құралдар мен керек - жарақтарды есепке алу үшін активтер бағасының шегі болуы.

- Негізгі құралдардың жекелеген объектілері бойынша жедел амортизация әдісін пайдаланудың заңдылығын орындау

- Негізгі құралдарды жөндеуге және жөндеу қорын құруға қажетті шығындарды есептеу тәсілін сынау.

- Амортизацияны есептеудің таңдаулы әдісін сынау. Тиісті объектілер

амортизацияланбайды :

a. консервацияланған және өндірісте қолданылмайтын өнімдер.

b. 3 айдан асатын мерзімге консервацияланған жағдайда, жетекші құрал амортизацияланатын мүлік құрамынан шығарылады.

c. Ұйымның басқармасының қорытындысы бойынша ұзақтығы 3 айдан жоғары консервациялауға ауыстырылған бас қаражаттар бойынша амортизацияны есептеу белгіленген аударым болған ай үшін тиісті айдың 1-ші күнінен бастап орындалмайды. Бұл ереже салық есебінде жұмыс істейді .

d. Барлық шығындар консервациялауға және келесі консервациядан алуды өндірістік қуаттарды, ал шығындар мазмұны мүлікті кезең оның консервациялау мүмкін назарға есептеу кезінде салық пайда ретінде өткізуден тыс. Бухгалтерлік есепте бұл шығындар өзге шығыстарға жатады.

e. Бөлінбейтін жақсартуларды қоспағанда, жалға алушының есебінде төленген.

f. Жер учаскелері;

g. Табиғат пайдалану объектілері;

h. Мұражай заттары мен мұражай коллекцияларына жатқызылған объектілер.

2. Негізгі құралдардың объектілеріне қатысты қызметкерлермен абсолюттік заттай жауапкершілік туралы келісімдерді инспекциялау, жетекші құралдардың орын ауыстыруын және таратылуын бақылау үшін ұйымның басқарушысы тағайындаған комиссия құрамын зерттеу;

3. Негізгі құралдардың бастапқы бағасын анықтаудың дұрыстығын сынау. Аудитор бухгалтерлік есепке қабылдаған кезде жетекші құралдардың кез келген объектісіне берілген түгендеу нөмірлерінің бар-жоғына сенуі керек. Кеден баждары мен алымдары, ақпараттық және консультациялық ұсыныстар, нотариустың ұсыныстары басқа шығындарға жатады және осының салдарынан салық есептеріндегі объектілердің бастапқы бағасын өсірмейді, бухгалтерлік есеп айырмашылығын анықтау керек;

4. Негізгі құралдардың түсуінің әр түрлі нұсқалары кезінде құжаттар мен шот хат-хабарлар дизайнының дұрыстығын сынау;

5. Ұйымның есептік саяси құжаттарында белгіленген әдістемемен келісуде амортизацияны есептеудің дұрыстығын сынау. Біртекті объектілер тобы бойынша амортизацияны есептеудің таңдаулы әдісін пайдалану амортизациялық топқа кіретін объектілерді қажетті қолданудың барлық мерзімін бағыттауға орындалады;

6. Негізгі құралдардың істен шығуы бойынша операциялар мен шоттар хат-хабарлар дизайнының дұрыстығын сынау;

7. Монтажды талап ететін, мердігерлік және үй әдістемесімен салынған, сондай-ақ жеткізушілерден төлем үшін сатып алынған бас құралдар бойынша ҚҚС-ты өтеудің дұрыстығын сынау;

8. Негізгі құралдар объектілерін жөндеуге арналған шығыстарды сынау, жетекші құралдарды пайдалану критерийлерін және жөндеу жүргізудің нақтылығын белгілеу;

9. Негізгі құралдарды қайта бағалау қорытындыларын сынау және оларды бухгалтерлік баланста ағарту. Ақылы ұйымдар жылына 1 рет (есепті жылдың басында) пайда болған айырмашылықтарды ұйымның қосымша капиталына немесе бөлінбеген пайда есебінен жатқыза отырып, қалпына келтіру бағасы бойынша негізгі құралдардың объектілерін қайта бағалауға құқығы бар;

10. Бухгалтерлік баланстың есептік сипаттамаларының және бухгалтерлік балансқа қосымшаның негізгі кітапша көрсеткіштері мен түгендеу карточкаларына арақатынасын сынау.

Жоғарыда көрсетілген талаптардың орындалмауының басты көрінісі немесе аудиттеу кезінде орын алатын басты қателіктер:

1. есепке алынған объектілерді уақтылы кіріске жатқызу;

2. негізгі құралдардың келіп түскен объектілерінің бастапқы бағасын дұрыс есептеу:

- Дұрыс шоттар корреспонденциясы кезінде отблеске орнын ауыстыру бойынша операциялар жетекші құралы;

- Негізгі құралдарды жою кезінде қалатын заттай ресурстардың кірмеуі;

- Негізгі құралдарды талдамалы есепке алудың қол жетімсіздігі.

3. Негізгі құралдардың төленген объектілері бойынша ұйымның балансы мен түгендеу карточкаларын есепке алудың қолжетімсіз болуы:

Өндірістік қызметтің басты келбеті бойынша өнімнің өзіндік құнына жалға берілген негізгі құралдардың объектілері бойынша амортизация сомаларын есептен шығару;

Негізгі қаражатты өтеусіз берген кезде объектінің нарықтық бағасынан ҚҚС есептелмейді.

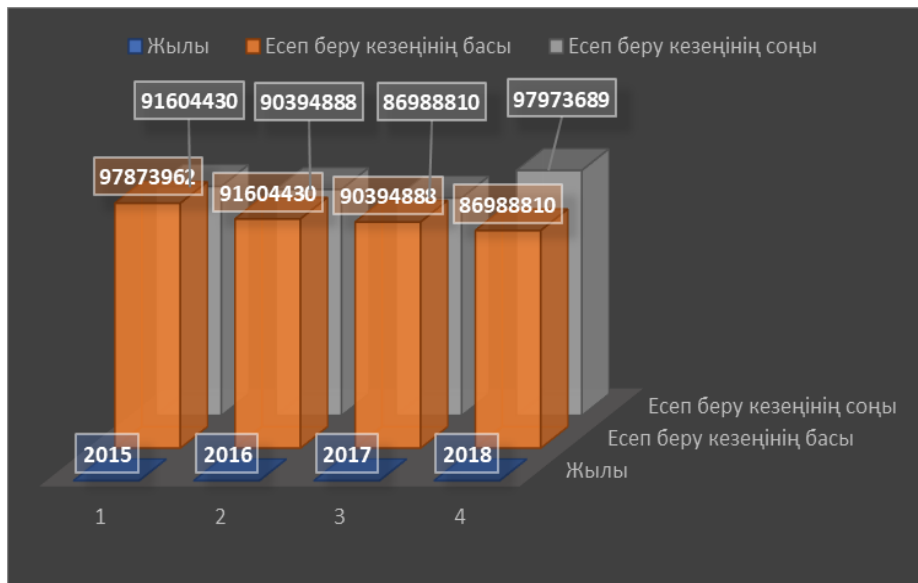
Мысалы, “Air Astana” компаниясының берілген жылдардағы аудиторлық тексеріс нәтижесіндегі негізгі құралдар қаржысының мәліметтерін талдайық.

Негізгі құралдар кез келген жинақталған тозуды және құнсызданудан болған шығындарды шегере отырып, нақты шығындар бойынша есепке алу моделі бойынша көрсетіледі. Тозуды есептеу актив пайдалану үшін қол жетімді болған сәттен басталады. Шығындар күнделікті техникалық қызмет көрсету, негізгі құралдарды, олар ауыстыруды тиімді пайдалану мерзімі ішінде активтің, сондай-ақ жөндеуге арналған шығыстар пайданың немесе шығынның құрамында олардың пайда болу шамасына қарай танылады. Активті танудың ХҚЕС-ке сәйкес 16 "Негізгі құралдар" сипаттамаларын қанағаттандыратын шығындар ғана капиталдандырылады.

Кесте. “Air Astana” компаниясының статистикалық деректері

Жылы	Есеп беру кезеңінің соңы, теңге	Есеп беру кезеңінің басы, теңге
2015	91.604.430	97.873.962
2016	90.394.888	91.604.430
2017	86.988.810	90.394.888
2018	97.973.689	86.988.810

Қызметтер мен әкімшілік қажеттіліктерді ұсыну үшін пайдаланылатын негізгі құралдар жинақталған тозуды және құнсызданудан болған шығындарды шегере отырып, өзіндік құны бойынша компанияның қаржылық жағдайы туралы есепте көрсетілген.

1-сурет. “Air Astana” компаниясының статистикалық деректері

Әуе кемелерін және құрылыс сатысында өзге де маңызды активтерді сатып алу есебіне алдын ала төлемдерге жататын пайыздар капиталдандырылады және осы активтің құнына қосылады.

Техникалық қызмет көрсету жөніндегі шығыстар активті пайдалы пайдалану мерзімін ұзартатын немесе кейіннен капиталдандырылатын (мысалы, әуе кемесі мен қозғалтқышқа техникалық қызмет көрсету) бағдарламаларды қоспағанда, олар жұмсалған кезең ішіндегі шығыстар ретінде есептеледі.

Әуе кемелерінің сатып алу құны АҚШ долларымен деноминацияланған.

Қосалқы бөлшектер мен жұмыс күшіне арналған шығындарды қоса алғанда, күрделі жөндеу жөніндегі шығындар ұшу сағаттары мен циклдер негізінде күрделі жөндеу арасындағы орташа күтілетін пайдалы пайдалану мерзімі ішінде капиталдандырылады және амортизацияланады.

Әуе кемелері 25 жыл пайдалы пайдаланудың орташа мерзімін ескере отырып, тарату құнынсыз тікелей желілі есептен шығару әдісімен амортизацияланады.

Барлық әуе кемелерінің фюзеляждары мен қозғалтқыштары бойынша жөндеу жұмыстары капиталдандырылған құны бар активтің жекелеген компоненттері ретінде есепке алынады және сатып алу күні мен келесі күрделі жөндеу арасындағы кезең ішінде амортизацияланады.

Мүлік объектісінің құрамдауышын, машиналар мен жабдықтарды ауыстырумен байланысты шығындар, егер осы объектіні пайдаланудан болашақ экономикалық пайда компания алатын болса және оның құнын дұрыс анықтау мүмкін болса, осы құрамдауыштың баланстық құны бойынша

ескеріледі. Техникалық қызмет көрсету мен жөндеуге арналған барлық ағымдағы шығыстар пайда немесе шығындар құрамына шегіне қарай енгізіледі.

Қорыта айтсақ, негізгі құралдарға жүргізілетін аудит жұмысының басты ерекшелігі - айналымда әр кезде өте қомақты қаражат болады, себебі негізгі құралдар бірнеше жыл қолданыста болатын және өз құнын дайын өнімге амортизациялық аударымдар ретінде бірнеше жылдар бойында беретін активтер қатары екені белгілі. Яғни, орын алуы мүмкін қателіктер немесе алдын-ала жоспарланған алаяқтықты дер кезінде анықтау үшін, ең бастысы, тексеру барысында жаңа қателіктер қатарына жол бермеу үшін барынша мұқияттылық пен максималды нақтылық талап етіледі.

Негізгі құралдардың төленген объектілері бойынша ұйымның балансы мен түгендеу карточкаларын есепке алуды міндетті түрде жүзеге асыру керек және аудиттелетін объектінің бухгалтерінен шот фактуралар, негізгі құралдарды тапсыру-қабылдау актісі, есептен шығару актісі секілді барлық қажетті құжаттар тізімін және негізгі құралдардың толық инвентарлық тізімін талап ету қажет. Негізгі құралдардың тозуының дұрыс есептелгеніне көз жеткізу мақсатында тозуын есептеу ведомісінің барлық ережелерге сай толтырылғанына бақылау керек.

Сонымен қатар осы қызметті жүзеге асырудағы шетел тәжірбиесіне назар аударып отырып, тиімділігі жоғарыларын өз практикамызға енгізсек, көптеген қателіктердің алдын алуға мүмкіндік жасар едік.

Аудит жүргізу бағдарламасын жасау барысында аудиттелетін объекті бағытталған саланың ерекшеліктеріне де назар аудару керек, себебі әр саланың негізгі құралдарының өзіндік ерекшеліктері болады. Мысалы әуе тасымалы және медицина саласының негізгі құралдары бір-бірінен айтарлықтай айырмашылықтармен ажыратылады. Тағы бір ескере кететіні әуе тасымалы секторларының көлік құралдары туралы алдыңғы жылдардағы аудиторлық мәліметтерді және олардың толық тексеруден өткендігін растайтын құжаттар қатарын талап ету қажет деп ойлаймын. Көлік құралдарының бастапқы бағасы мен ағымдағы құны арасындағы айырмашылыққа да назар аударған жөн, ең бастысы олардың техникалық жағдайы құжаттардағы сипаттамаларға шын мәнінде сәйкес келетіндігіне көз жеткізу де аудитордың міндеттері қатарына қосылуы тиіс. Елімізде орын алған соңғы апаттық жағдайлар әуе компанияларында осы мәселелерге немқұрайлылықпен қарайтындығының дәлелі. Әлбетте, барлық проблеманың бастауы бюджет тақырыбына қайта оралуға негіз болады.

Бухгалтерлік есепте және қаржылық есеп беруде негізгі құралдар мен материалдық емес активтердің нақты қолда бары және қозғалысы туралы мәліметтердің дұрыстығын тексеру арқылы және негізгі құралдарды топтастыру барысында олардың негізгі ерекшеліктерін жете бақылау нәтижесінде аудит қызметінің тиімділігін тағы бірнеше сатыға жоғарылатамыз.

Жалпы аудитордың алдындағы басты міндет- негізгі құралдар нысандарының сипатына, пайдалану мақсатына, болмыстық құрылымына қарай дұрыс реттеліп, өз кезегінде орнымен пайдаланғанын анықтау болып

табылады. Сондықтан аудиттеу кезінде орын алуы мүмкін берілген және өзге де қателіктер ықтималдығын барынша төмендету керек.

Әдебиеттер

1. <http://www.grandars.ru/student/buhgalterskiy-uchet/audit-osnovnyh-sredstv.html>
2. <https://sibac.info/studconf/econom/lii/71826>
3. <https://www.gosreestr.kz/>
4. <http://g.engine.org/diplom-jmisi-tairibi-negizgi-raldardi-esebi-men-auditi-arji-je.html?page=6>

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚОРҒАНЫС МИНИСТРЛІГІНІҢ БЮДЖЕТІН БАҒАЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Әкімбек Т.А.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті Экономика факультеті,
«Мемлекеттік аудит» мамандығының 2-курс студенті

Ғылыми жетекші - Жахметова А.К.

экономика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті Нұр-Сұлтан қ, Қазақстан
Республикасы

E-mail: akimbek_aruzhan@mail.ru

Аннотация. Министрлік, бұл қорғаныс саласындағы мемлекеттің саясатын, Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерін әскери-саяси және экономикалық басқаруды жүзеге асырып отыратын орталық атқарушы органдар жүйесі, сондай-ақ мемлекеттің авиация саласындағы органы болып табылады. ҚР Қорғаныс министрлігінің басты міндеті ол еліміздің әскери қауіпсіздігін, қабілеттілігін қамтамасыз ету. Қорғаныс Министрлігі ол еліміздегі түрлі іс-шараларды іске асырады. Соның ішінде, халықтың қауіпсіздігін олардың елімізде еркін, ешкімнен қорықпай өмір сүруін қамтамасыз етуді қоспағанда, бюджеттік бағдарламаларды да жүзеге асырады. Еліміздегі Қорғаныс министрлігіне аса жауапкершілікпен бюджет бөлінуі керек, себебі олардың атқаратын жұмыстары өте ауыр. Ол бөлінген бюджеттің барлығы Қорғаныс министрлігіндегі барлық жұмыстарға тиімді жұмсалуды қажет.

Түйін сөздер: Қорғаныс Министрлігі, бюджет, мәжіліс, қарулы күштер, бас штаб, құқық қорғау органы, сыбайлас жемқорлық, жеңілдік, жәрдемақы, қоғамдық тәртіп, қауіпсіздік.

Аннотация. Министерство, это система центральных исполнительных органов, осуществляющих политику государства в области обороны, военно-политическое и экономическое управление Вооруженными Силами Республики